

REFLECTAREA REVOLUȚIEI CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU ÎN LUCRAREA „LETTRES SUR LA VALACHIE“ DE FR. RECORDON APĂRUTĂ LA PARIS ÎN 1821

de LUCIA BIELTZ
și ALEXANDRU CERNATONI

Apărută la Paris chiar în anul revoluției românești, lucrarea autorului francez are meritul de a fi înfățișat, în premieră, atât Franței cât și Europei apusene în genere, cauzele, desfășurarea ca și consecințele ce erau implicate de evenimentele din 1821 și care urmau a avea o importanță majoră în emanciparea Principatelor Române.

Francois Recordon, francez de origine și formație, sosește la București în 1815¹ la scurt timp după încheierea studiilor în litere și filosofie. Adus de împrejurări deosebite în principatul Valahiei, așa după cum avea să mărturisescă în prefața lucrării, împrejurări pe care inclinăm a le crede neoficiale — în caz contrar discreția documentelor contemporane și a autorului însuși fiind nejustificate — reușește pe parcursul a șase ani să elaboreze o lucrare de reală valoare, chiar dacă numărul de pagini nu depășește 154. Concepută sub forma „a zece scrisori“ adresate prietenilor și părinților, cartea dezvăluie aspecte geografice, etnografice, sociale, economice, politice și administrative, ca și elemente din suprastructura socială a Țării Românești la începutul sec. al XIX-lea. Forma epistolară conferă lucrării un stil direct și viu, fapt pe care îl considerăm în intenția autorului, scrisorile fiind, credem noi, un pretext, fiecare scrisoare constituind de fapt un capitol tematic, bine încheiat al lucrării.

Ultima scrisoare cuprinsă în lucrare și deci ultimul capitol al acesteia, capitolul X, este dedicat revoluției condusă de Tudor Vladimirescu. Conceput și acest din urmă capitol tot sub forma unei scrisori, pe care o adresează unui prieten, el conține de fapt o expunere interesantă a cauzelor și contextului izbucnirii revoluției, a desfășurării evenimentelor până la mijlocul lunii martie a anului 1821 și a implicațiilor, cu totul de excepție, pe care consideră a le avea ridicarea poporului sub conducerea lui Tudor Vladimirescu pentru viitorul Principatelor.

Deși acordă un spațiu relativ restrâns prezentării cauzelor revoluției, reușește totuși să le surprindă pe cele esențiale. Astfel este reliefată drept cauză de bază situația economică dezastruoasă a țării și în consecință exploatarea fără seamăn a celei mai oprite dintre clase și anume a țăranilor, față de care din paginile cărții răzbat adeseori senti-

¹ Fr. Recordon, *Lettres sur la Valachie*, Paris, 1821, p. 20.

mentele alese ale autorului, fapt pe care îl apreciem, fără rezerve, pozitiv. Fr. Recordon remarcă concret în acest sens faptul că în Țara Românească exista în preajma revoluției o profundă lipsă de numerar în circulație și în consecință o mare devalorizare a produselor alimentare și a mîinii de lucru, „încît nu mai merita ca sârmanii țărani valahi să caute a găsi în munca lor un mijloc de a remedia poziția lor nenorocită”. Legat de impozitele exorbitante, același autor găsește fuga țăranilor de pe moșie — luînd uneori forme de fugă în masă — perfect justificată. Tot ca o cauză majoră a revoluției este remarcat conflictul între boierii pămînteni și fanarioți, prezentat însă mai puțin explicit, prin aceea că o altă cauză care face de neînlăturat izbucnirea revoluției era ura pe care „cîțiva particulari” o nutreau față de guvernul din țară și față de Poarta otomană. Foarte important este faptul că autorul francez constată de fapt, în preajma anului 1821, o stare generală de nemulțumire a poporului (luat desigur în sensul său cel mai larg) contra „guvernelor valah și turc, care erau fundamentate exact pe aceleași principii”². Și aici ar fi poate necesară o remarcă pe care ne-o sugerează autorul și pe care am exprimat-o și noi cînd am avut prilejul. În literatura de specialitate se face uneori simțită părerea după care unicul țel al ridicării la luptă a poporului, în frunte cu Tudor Vladimirescu, ar fi fost alungarea regimului fanariot într-o manieră în care nu numai că nu se exclude colaborarea cu Poarta, ci se impune cu necesitate. Dar sistemul fanariot n-a fost creat, după cum bine se știe, de către grecii din Fanar, ci de criza sistemului otoman, criză care se manifestă în privința Principatelor, în sec. XVIII — începutul sec. al XIX-lea, prin încălcarea fără precedent a tradiționalei autonomii a acestora. Sistemul fanariot era desigur cea mai crasă dintre manifestările acestei încălcări și o colaborare cu promotorul opresiunii în vederea unei recuceriri a autonomiei principatelor exprimă o miopie politică pe care ar fi incorect să o atribuim acestui mare revoluționar care a fost Tudor Vladimirescu. Nici tema pe care o prezentăm, nici spațiul nu ne permit să detaliem problema și de aceea revenim la considerația autorului — element instruit, matur în gîndire, nepărtinitor în chestiuni de fond, fin observator al situației din Țara Românească și conștient de suflul luptei pentru libertate ce străbate Europa și chiar Imperiul otoman —, care remarcă nemijlocit în epocă prezența exact a acelorași principii la Poarta otomană, ca și în guvernarea fanariotă a Țării Românești.

Pe lângă surprinderea cauzelor majore ale izbucnirii revoluției lucrarea are meritul de a face totodată o reliefare a ideilor și manifestărilor novatoare prezente și în alte țări ale Europei (precum Spania și Italia), ca și a luptei de eliberare a altor popoare oprite din Imperiul otoman. Sesizînd dialectic evoluția fenomenelor, autorul include, în consecință, evenimentele din Principate în acest efort general pentru progres.

Desfășurarea revoluției prezentată pînă la jumătatea lunii martie a anului 1821, cînd autorul întrerupe relatarea faptică și trece la considerații teoretice, ocupă cea mai mare parte a materialului dedicat revoluției. Și aici se remarcă o corectă redare a evenimentelor, sigur atît cît

² *Ibidem*, p. 139.

fi putea permite cunoașterea acestora din capitală, ca și exprimarea unor opinii și concluzii din care transpare buna părere despre popor și despre conducătorul acestuia. Exceptînd inadvertența, neesențială de altfel în actualul context, conform căreia Tudor era considerat originar din București, acesta este înfățișat cu rangul de sluger „unul din rangurile cele mai de jos ale nobleții valahe”³. Dar brav oștean, distins în bătălii, om cu un remarcabil simț al dreptății, caracter ireproșabil, mînat de intenții mărețe pe care unii din cei trimiși de Comitetul de oblăduire să-l înfrunte nu i le cunosc și trec alături de el, spune autorul, „ademeniți de nădejdea de a avansa sau amăgindu-se de jaful pe care gîndeau că-l vor putea face sub noul lor conducător”⁴. Puternica impresie pe care proclamația lui Tudor o are asupra poporului, reacția promptă a acestuia de a i se alătura, așa încît la scurt timp oastea lui ajunge la cîteva mii, sînt chestiuni bine surprinse de același contemporan al evenimentului. Se relevă de asemenea teama ce cuprinde guvernarea boierească de la București, „cu atît mai vîrtos cu cît Tudor, în proclamațiile sale, nu părea deloc să aibă încă supărare pe turci, ci numai pe boierii sau seniorii greci și valahi împotriva nedreptăților cărora ridicase plîngeri și pe care îi descria drept autori ai ruinei și stării nevrednice de plîns a nefericiților valahi”⁵; și tot în același context autorul are o atitudine reprobabilă față de procedura Comitetului de oblăduire de a trimite forțe represive împotriva insurgenților și de a-i trata pe aceștia drept tîlhari.

Dar vestea succeselor lui Tudor și a intenției acestuia de a reveni la București pentru a face aici „să fie recunoscute drepturile poporului”⁶ se răspîndește odată cu vestea tulburărilor de la Galați, a conflictului dintre greci și turci. Din aceste momente autorul prezintă capitala supusă unei stări crescînde de tensiune, sesizînd pe drept cuvînt că dacă vestea venirii lui Tudor în București era menită a panica doar clasa sus-pusă, eventualitatea intrării turcilor cu scopul de a-și răzbuna compatrioții uciși de eteriști în Moldova avea într-adevăr capacitatea de a produce mare tulburare în toate clasele sociale. Ultimele vești pe care autorul le înregistrează, în capitală, sînt la fel de stresante și relativ confuze datorită, am spune noi, confuziei care pune stăpînire tot mai mult pe acțiunile eteriste. Astfel se presupunea că acel corp de eteriști de la Galați, aproximat la 5—6 sute de oameni, înaintînd la Focșani, urma a pătrunde în capitală. Pentru a opune o eventuală rezistență otomanilor, corpul era considerat de către bucureșteni insuficient, deși tot atunci se răspîndea zvonul că acesta nu ar fi decît avangarda oștirii lui Ipsilanti considerată a îngloba 20 pînă la 30 de mii, „dar lumea nu avea deloc îndrăzneală să se încreadă pe de-a întregul în această veste”⁷. Sigur că prezentarea deformată a numărului armatei eteriste nu poate fi reproșată lui Recordon, cifra fiind aceea care circula neîndoielnic într-o formă neoficială. În ceea ce privește capitala, autorul surprinde un tablou dezolant al acesteia în prima jumătate a lunii martie. Exemplul dat de boieri, și

³ *Ibidem*, p. 139—140.

⁴ *Ibidem*, p. 41.

⁵ *Ibidem*, p. 140—141.

⁶ *Ibidem*, p. 142.

⁷ *Ibidem*, p. 145.

în primul rînd de spătarul Brîncoveanu, care în noaptea de 10 spre 11 martie își scoate familia și o parte din avuție în afara Bucureștiului, este suficient pentru a alarma populația care presupunea deja că turcii sînt la porțile orașului. Cei mai puțin panicați încercau să-i liniștească și să înlăture aceste zvonuri pe care le considerau exagerate, ceea ce era adevărat, spune autorul, „căci consulul Rusiei și agentul Austriei, care păreau la fel de temători ca și ceilalți locuitori, trimiseră să se cerceteze cum și ce era și încă înainte de căderea nopții se știa cu tărie că împrejurimile capitalei erau libere și nici o oaste turcească nu trecuse Dunărea“.

Dar veștile privind corpul eterist de la Galați alertează din nou spiritele. Oamenii sînt în permanență grăbiți — spune autorul —, poartă arme și sînt preocupați fie să-și adăpostească avutul la mănăstiri și hanuri, fie să părăsească pur și simplu capitala. Podul Mogoșoai era înțesat pe o jumătate de leghe (circa 2,5 km — n.n.) cu bagaje și oameni care își părăseau căminele, casele de boieri, de negustori și magazinele sînt închise. Nu ne îndoim că majoritatea celor care își adăposteau avutul sau își puneau viața la adăpost nu făceau parte din clasele de jos ale societății. Autorul este însă puternic impresionat de acest tablou, pe care îl consideră dezolant, dezolare care pare a fi amplificată și de timpul ploios abătut peste București.

Cu prezentarea imaginii Bucureștilor în prima parte a lunii martie și a peripețiilor fugarilor, Fr. Recordon încheie de fapt prezentarea evenimentelor. În final autorul, considerînd că evenimentele pe care le presupune a urma celor deja relatate pot fi urmărite în presă, îi comunică prietenului și cîteva impresii și concluzii de mai mare generalitate, pe care le vede ca o consecință firească a acestei ridicări la luptă. Dacă, în genere, considerăm întregul capitol al lucrării prezentate un material demn de referință, concluziile finale le socotim, în cea mai mare parte, judecări de valoare ce pun în lumină calitățile poporului român, dreptul lui la emancipare și marea importanță în acest sens a revoluției condusă de T. Vladimirescu. Astfel autorul consideră că evenimentele petrecute cu repeziune în mai multe părți ale Imperiului otoman par a avea același scop, stîrnite de forțe majore și pregătite dinainte, iar finalul acestor ridicări nu poate fi decît eliberarea, indiferent dacă alte puteri ale Europei se vor implica sau nu în acțiune. Între popoarele pe care autorul le vede eliberate de sub despotismul otoman se numără în primul rînd românii Principatelor Dunărene, fapt mărturisit, de altfel, explicit în lucrare. Și nu ni se pare o insistență gratuită dacă remarcăm în mod deosebit frumoasele aprecieri pe care tînrul francez le face asupra Principatelor, asupra locuitorilor acestora și bucuria care îl animă la gîndul că prin eforturi proprii românii urmează negreșit a se emancipa. Tocmai de aceea ne permitem în final a prezenta în extenso un citat care redă de fapt cele reliefate mai sus. Astfel, conchidea autorul, „Se poate crede că, chiar și dacă alte puteri ale Europei nu ar interveni în această luptă, ea nu ar fi astfel mai puțin serioasă și nu se va sfîrși probabil decît printr-o eliberare, n-aș zice doar a unei întregi națiuni, care de mai multe secole geme sub jugul guvernului cel mai despotic, dar și prin aceea a mai multor popoare, care, deși s-au bucu-

rat de anumite privilegii, au totuși o civilizație foarte puțin avansată și aceasta numai din cauza dependenței sub care au trăit și a modului rău de administrație pe care l-au avut. Nu te vei îndoi că vreau să vorbesc despre provinciile care ocupă nordul Turciei și în mod mai deosebit de cele două principate ale Moldovei și Țării Românești, care, cum ai putut să judeci din scrisorile mele, oferă în solul lor toate bogățiile naturii celei mai frumoase, ca și vegetația cea mai bogată și ale căror popoare prezintă de asemenea, în viața lor pastorală, imaginea celei mai mari simplități și a naturalismului cel mai fericit. N-aș sfârși de fel această scrisoare, dragă prietene, fără a te face să observi că dacă conținutul ei este întristător atât prin mizeriile despre care pomenește, ca și prin ororile ce sînt de temut, este loc măcar a se spera de asemenea că evenimentele de care îți vorbesc aici sînt mijloace pe care Providența le-a judecat nimerite să întrebuițeze spre a îmbunătăți starea acestor popoare și a le face să se bucure de aceleași avantaje pe care ea a binevoit să le acorde celei mai mari părți ale Europei..."⁸.

În încheiere am adăuga faptul că, deși cunoscută, lucrarea ni s-a părut relativ ignorată și mai ales pe nedrept. În istoriografia românească am remarcat referiri la ea fie pentru capitolele anterioare revoluției⁹, fie pentru fapte nesemnificative, cum ar fi acela de a nu preciza data intrării lui Tudor în București¹⁰, dată la care autorul nici măcar nu ajunge cu relatarea. Ceva mai detaliat folosită o găsim la C. D. Aricescu¹¹, însă numai referitor la atmosfera Bucureștilor în prima parte a lunii martie 1821, iar citatul folosit suferă oarecare modificări ale textului original.

Neîndoielnic însă că în lucrările mari sau chiar mai mici, dar de sinteză, este imposibilă folosirea întregului material bibliografic, tocmai de aceea, apreciind lucrarea autorului francez deosebit de pozitiv așa după cum am arătat pe parcursul întregii prezentări, am considerat firesc să o scoatem la lumină.

Susținem așadar că lucrarea are meritul de a releva, pe de o parte, impresiile receptate de un contemporan în epocă privind cauzele, desfășurarea și importanța revoluției de la 1821, iar pe de altă parte să transmită aceste impresii, ca și aprecierile personale și concluziile desprinse, în Apusul Europei, cu o promptitudine care nu mai necesită comentarii. Totodată e demn de subliniat faptul că din lucrarea lui Fr. Recordon se desprind acele imagini frumoase despre Principatele Române și locuitorii acestora, imagini pe care alt admirator al popoarelor Europei ce luptau pentru emancipare, susținător recunoscut și al poporului român, J. Michelet¹², le va aduce în fața Occidentului după aproape o jumătate de secol.

⁸ *Ibidem*, p. 147.

⁹ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971, p. 72. 81.

¹⁰ E. Virtosu, *T. Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi*, București, 1927, p. 13.

¹¹ C. D. Aricescu, *Istoria revoluției*, București, 1874, p. 183—184.

¹² J. Michelet, *Istoria revoluției*, vol. II, București, 1973; Ion Breazu, *Michelet și românii*, Cluj, 1935.

**L'ÉCHO DE LA RÉVOLUTION CONDUITE PAR TUDOR VLADIMIRESCU
DANS L'OUVRAGE „LETTRES SUR LA VALACHIE“ DE FR. RECORDON,
PARU A PARIS EN 1821**

Résumé

Les auteurs présentent l'ouvrage „Lettres sur la Valachie“ par Fr. Recordon, paru à Paris en 1821, mais en insistant seulement sur le chapitre final qui comprend des commentaires regardant les causes, déroulement et les conséquences de la révolution en Valachie.

L'ouvrage mentionné, contemporaine à l'événement qu'il présente, est apprécié positivement par les auteurs de l'article. On considère à juste raison, que, en dehors du mérite d'avoir été le premier livre qui faisait connaître à la France et à l'Occident de l'Europe les événements de la Valachie, Fr. Recordon s'avère être un chroniqueur correct et une personnalité distincte qui peut faire des considérations pertinentes sur les causes et les conséquences de la révolution roumaine déroulée pendant l'hiver et le printemps de l'année 1821 dirigée par Tudor Vladimirescu.

Les auteurs de l'article remarquent de façon particulière le fait que Fr. Recordon venu de France à Bucarest en 1815 réussit en six années à se faire une bonne opinion sur les Principautés et leurs habitants, opinion qu'il exprime maintes fois dans son ouvrage.